

Füruzə ƏHMƏDİYƏZADƏ

MULTİKULTURAL DƏYƏRLƏR VƏ AZƏRBAYCAN MƏTBUATI

Ключевые слова: мультикультурализм, СМИ, мультикультурное значения

Key words: Multiculturalism, Mass Media, multicultural values

РЕЗЮМЕ

В данной статье говорится о формировании толерантности и мультикультурного настроения истории общественного мнения Азербайджанского народа.

Указаны образцы мультикультурализма в местной прессе. Отдельное вниманий уделено анализу вышеуказанных образцов.

SUMMARY

The formation of multiculturalism and tolerance in the public opinion of the Azerbaijani people for centuries is ephasized in this article. The examples of multiculturalism in the Azerbaijan press are mentioned. In this regard, an analysis of the samples published within the context of multiculturalism in our press organs is also included in the article

Multikulturalizm termininin yaranmasından çox vaxt keçməsə də, multikulturalizm anlayışı uzun tarixi dövr ərzində mövcud olub (5). Bəşəriyyəti bütöv kimi dərk etmək istəyi, ayrı-ayrı xalqları mənəvi xətlərlə birləşdirən amilləri axtarmaq ehtiyacı və bir sıra bu kimi dəyərlər ictimai fikir tariximizin ən dərin qatlarından bu günümüzdə miras kimi gəlib çatıb. Qədim tarixə malik ədəbiyyatımız, publisistikamız, mətbuatımız, ümumiyyətlə ictimai fikir tariximizin hər bir nümayəndəsi bu dəyərləri nəinki qəbul etmiş hətta onları öz dünyagörüşünə çevirmiş və yaradıcılığında öz dövrünə xas olan mühitin nəfəsini, nəbzini, ritmini təsvir etmişdir. Azərbaycan xalqının ictimai fəlsəfi fikir tarixində multikultural əhval, tolerant durum əsrlər boyu formalaşmışdır. Mətbu orqanlarımızda yer alan nümunələrə nəzər yetirdikdə aydın hiss olunur ki, qələm sahibləri öz yazılarında milli, dini təəssübkeşlik hisləri ilə yanaşı bəşəri dəyərləri də yaşatmağı bacarıb. Bu baxımdan mətbuat nümunələrimizdə yer alan nümunələr dünya tolerantlıq və multikulturalizm xəzinəsinə əsl töhfədir.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mətbu orqanlarında qonşu Rusiyanın görkəmli yazıçıları təbliğ edilir, əsərlərindən nümunələr verilirdi. Rus ədiblərinin əsərlərinin təbliği, xalqlar dostluğu baxımından əhəmiyyəti Azərbaycanda sovet hakimiyyəti illərində təşviq edilmişdi. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mətbuat nümunələrində başqa xalqlarla ilə olan münasibətlərlə yanaşı gürcülərlə də əlaqələrimiz multikulturalizm baxımından xeyli maraq doğurur. Gürcü mətbuatında İlya Çavadze «İveriya» qəzetinin səhifələrində-»Azərbaycanlılar... ürəyiaçıq, sakit, təmkinli və vüqarlıdırlar» yazaraq xalqımızın müsbət keyfiyyətlərini səciyyələndirmişdir. Bundan əlavə «İsari» qəzetində Azərbaycan mədəniyyətinin ucalığı və xalqımızın istedadı yüksək qiymətləndirilirdi (2).

Multikulturalizm eyni zamanda etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərlə bağlı dövlətin üzləşdiyi problemlərin həll edilməsinin mümkün siyasət modellərindən biridir. Tarixən Azərbaycanın multikultural və tolerant ölkə olması, burada multikulturalizmin

xalqın həyat tərzi səviyyəsinə yüksəlməsi, həmçinin dövlət tərəfindən cəmiyyətdəki etnik-mədəni müxtəlifliklərin qorunması istiqamətində böyük layihələrin həyata keçirilməsi Azərbaycanı dünyada multikulturalizm mərkəzlərindən birinə çevrilməsinə səbəb olub. Bu gün Azərbaycan-multikulturalizmin təntənəsini yaşadan ölkə, multikulturalizm isə Azərbaycanın dövlət siyasətidir. Artıq multikulturalizm siyasəti azərbaycançılığın tərkib hissəsi kimi onun cəmiyyətdə daha geniş yayılmasını təmin edir, daha da möhkəmləndir. Multikulturalizmi azərbaycançılıq ideologiyasının tərkib hissəsi kimi ulu öndər Heydər Əliyev təqdim etdi. Bu gün artıq onun davamçısı olan Prezident İlham Əliyev isə ölkədəki multikultural mühiti daha da möhkəmlətmək üçün bir sıra mühüm işlər həyata keçirir. Bunlara misal olaraq, 15 may 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması, həmçinin Prezidentin 11 yanvar 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə “2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı”nın təsdiq edilməsini göstərmək olar. Dövlət başçısı multikulturalizm siyasətini həyata keçirməkdə KİV-in də rolunu yüksək qiymətləndirir. Çünki global informasiya mühitinin yarandığı müasir dövrdə mətbuatın söyləri nəticəsində informasiya cəmiyyətdə əsas strateji resursa çevrilib. Biz elə bir dövrdə yaşayırıq ki, super dövlətlərin güc mərkəzlərinin siyasətini məhz informasiya formalaşdırır. Bunu nəzərə alaraq, Prezident İlham Əliyev MDB ölkələrinin milli informasiya Agentliklərinin Rəhbəri Şurasının iclasında iştirak edən nümayəndələrlə görüşü zamanı demişdir: “Ölkələr və xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın möhkəmləndirilməsində informasiya agentliklərinin, kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətindən çox şey asılıdır. Həqiqi məlumatın vaxtında verilməsi, operativ qərarların qəbulu, proseslərin düzgün şərh edilməsi ölkələr arasında ikitərəfli və çoxtərəfli əlaqələrin qurulmasında mühüm rol oynayır” (4). KİV-də də multikulturalizmlə bağlı gedən məqalələrdə dövlət tərəfindən aparılan siyasətə dəstək verilib. 2012-ci ildə N.Ələddinqızının “Səs” qəzetində nəşr olunan “Azərbaycan multi-

kulturalizm siyasətini dünya ictimaiyyətinə təqdim edir” yazısında Mehriban xanım Əliyevanın xalqlar arasında anlaşma və dostluğa bəxş etdiyi töhfələrdən bəhs edilir. Bundan başqa “Kaspi” (2012, 6-8 oktyabr) qəzetində T.Məhərrəmovanın “Multikulturalizm - müasir və aktual məsələ”, “Azərbaycan” qəzetində (2012-ci il 6 oktyabr) “Multikulturalizm və mədəni özünüdərk” mövzusu ətrafında gedən müzakirələr, “Olaylar”da, (2012-ci il 6-8 oktyabr) A.Hüseynlinin “Azərbaycan multikulturalizmin gözəl tarixi nümunəsidir”, oktyabr, № 181) müsahibəsi, “Xalq qəzeti”ndə “Multikulturalizm: nailiyyətlər və problemlər” mövzusunda maraqlı müzakirələr aparılmışdır” (2011, 12 oktyabr, № 225), E.Nəsirovun “Multikulturalizm ölkələrin həyat tərzinə çevriləcəkmi?” və s. məqalələr də bu cəhətdən böyük əhəmiyyət kəsb edir.

2016-cı il “Multikulturalizm ili” çərçivəsində də mediada bu tipli məqalələrə geniş yer verildi. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə KİVDF birlikdə bu mövzuda 2 fərdi jurnalist yazı müsabiqəsi də elan etdi. Bir çox mətbuat nümunələrində multikulturalizmlə bağlı yazılarda ilk növbədə mədəni müxtəlifliyin və xalqların milli mədəni irsinin qorunmasına hörmət prinsipi üstün tutulub. Buna misal olaraq, N.Ələddinqızının “Dünyanın multikulturalizm, tolerantlıq mərkəzi” (“Səs” 11 yanvar 2016-cı il), “Səs” analitik qrupunun “Azərbaycan multikulturalizm və tolerantlıq prinsiplərinə sadıqdır” (10 fevral 2016-cı il), “İki sahil”də N.Rəhimzadənin “İqtisadi inkişaf modellərinin humanitar aspektləri (2012, 6 oktyabr, № 184), İ.Məmmədlinin “Azərbaycan: dünyaya humanitar cəmiyyət mesajı» (2012, 6 oktyabr), Ə.Həbibbəylinin “Multikulturalizm: bəşəri ideya, yaxud Qərb dəyərləri?” (“İki sahil”, 2012, 4 dekabr, № 222), Z.Həbibovanın “Azərbaycandakı multikulturalizm ideya və dəyərlərinin təbliğində Heydər Əliyev Fondunun rolu artır” (“Xalq qəzeti”, 11.02.2016), K.Abdullayevin “Ulu öndər Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisidir» (“Azərbaycan” qəzeti 11 fevral, 2016-cı il № 31 (7175), X.İsmayılqızının “Müasir dövrümüzdə multikulturalizm cəmiyyətin həyat tərzidir” (“İki sahil”, 2012-ci il, 6 oktyabr,

№ 184), “525-ci qəzet”də R.Sadiqovun “Azərbaycan tolerantlıq və multikulturalizm məkanı kimi dünyaya nümunədir” (2013-cü il, 19 iyul, № 129), “Eko”da “Xalq cəbhəsi” qəzetində Əli Həsənovun “Azərbaycan multikulturalizm məkanı kimi tanınır” mövzusunda müsahibəsi (2012, 20 noyabr, № 217). “Bakı xəbər”də S.Sarıyevanın “Azərbaycanın yeni ifadə forması multikulturalizm humanitar dəst-xətti kimi” (2016-cı il 10 fevral, № 25, (3220), məqalələrini göstərmək olar.

“Səs” qəzetinin baş redaktoru Bəhruz Quliyevin 7 may 2016-cı il tarixində “İki sahil” qəzetində yer alan “Siyasi jurnalistika və multikultural dəyər yönümləri” məqaləsinə daha çox diqqəti çəkir. B.Quliyev bu məqalədə multikulturalizmin bir sıra aspektlərinin açılmasında mayak rolu oynadığını qeyd edir. B.Quliyev göstərir ki, Azərbaycanda siyasi jurnalistika müxtəlif mədəniyyətlərə, sivilizasiyalara dözümlü münasibət bəsləyən multikultural dəyərləri təbliğ edir. O, Azərbaycanın iqtidaryönümlü mətbuatında yer alan multikulturalizmlə bağlı məqalələrdə multikultural dəyərlərin, Avropada multikulturalizm böhranının və Azərbaycanda multikulturalizm modelinin hərtərəfli işıqlandırıldığını da diqqətə çatdırıb. B.Quliyev bu məqaləsində həm də tədqiqatçı İrina Xalturina “Multikulturalizm nədən başlayır?” məqaləsinin təhlilinə də yer ayırıb. Yazar bildirir ki, tədqiqatçı bu məqaləsində millətçilik əhval-ruhiyyəsinin qızıqdırılmasında KİV-nin məsuliyyətinə toxunaraq Rusiyanın bəzi kütləvi informasiya vasitələrində açıq-aşkar cinayət törətmiş şəxslərin milli mənşəyini qabardaraq şovinizm təbliğ etdiklərini kəskin tənqid edib. Bundan əlavə digər rus tədqiqatçısı İ.M.Dzyaloşinski “Tolerantlıq və multikulturalizm - KİV-in dəyər yönümləridir” adlı əsərinin də qısa təhlilini verib. Onun fikrincə, müəllif bu məqaləsində media vasitələrinin adətən tolerantlıq əhval-ruhiyyəsini kütləvi yaymaq və formalaşdırmaq potensialına malik olmalarını vurğulayıb.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, mətbuatın yarandığı ilk günlərdən dövrün həm dini həm dünyəvi ziyalılarının yaradıcılığı dini və milli vəhdət, dünya, mədəniyyətinə inteqrasiya və multikulturalizm

ənənələrinə əsaslanaraq, müasir dövrün problemlərini həll etmək baxımından gənc nəsil üçün bir qaynaqdır. Hazırkı dövrdə gənclərin müasir informasiya vasitələrindən, internet və yeni mediadan faydalı şəkildə və milli maraqlarımıza uyğun istifadəsi olduqca vacibdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Aşırılı.A. Azərbaycan mətbuat tarixi(1875-1920). Bakı, Elm və təhsil, 2009.
2. Azərbaycan Multikulturalizmi. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi. Bakı 2017, 415 səh.
3. Ələddinqızı.N., Dünya multikulturalizm və tolerantlıq mərkəzi// Səs qəzeti-2016-cı il 11 yanvar.
4. Quliyev.B., Siyasi jurnalistika və multikultural dəyər yönümləri// İki sahil qəzeti.- 2016-6 may.
5. <http://www.azerbaijan.az>
6. <http://az.m.wikipedia.org/wiki/Multikulturalizm>
7. multikulturalizm.gov.az

Elmi rəhbər: dos.S.Əliyeva